

Bureš, Jan – Charvát, Jakub – Just, Petr a kol.:
Levice v České republice a na Slovensku 1989–2009. Plzeň:
Aleš Čeněk, 2010, 176 stran, ISBN: 978-80-7380-294-3.

Jakub Šedo¹

V současné době existuje řada děl, které se nějakým způsobem dotýkají České republiky a Slovenska z hlediska jejich politického stranictví, resp. tématu levicových stran v obou zemích. Publikace *Levice v České republice a na Slovensku 1989–2009* se pokouší poskytnout pohled na tuto problematiku s naznačenou ambicí celkově shrnout vývoj v tomto segmentu stranického systému v obou zemích. Čtenář by dle předmluvy měl získat přehled o podobném a rozdílném ve vývoji i současnosti levice v obou zemích, jak z hlediska programového, tak organizačního.

Na psaní publikace se podílel autorský kolektiv jedenácti autorů, až na jednu výjimku českých (devět se autorsky podílelo na textech jednotlivých kapitol, jeden je uveden jako autor kapitoly i spoluautor předmluvy a jeden se podílel na psaní předmluvy). Jednotlivé kapitoly se věnují různým aspektům souvisejícím s tématem, od značně obecných otázek (identita a vývoj levice v určité fázi polistopadového vývoje) až po konkrétněji zaměřená témata (rozdělení státu, elektorát, mládežnické organizace). Šíře kolektivu i témat se rovněž promítla v různé kvalitě zpracování. I proto se s výjimkou několika obecných poznámek a závěrečného shrnutí soustředím na jednotlivé kapitoly odděleně.

V případě autorů, kteří se věnovali levici v České republice, lze identifikovat jistý problém v použité literatuře. Recenzent si je vědom toho, že k tématu je k dispozici značný počet zdrojů a není v lidských silách všechny zahrnout. Stejně tak se může řada „nepostradatelných“ děl ukázat pro vlastní zpracování textu nakonec zbytečných. Na druhou stranu si dovoluji tvrdit, že v seznamu literatury publikace, jež si klade za cíl „zmapovat situaci českých a slovenských politických stran po roce 1989...“, bych očekával i Pšejovu monografii *Stranický systém České republiky* nebo více než jen jednu kapitolu z druhého svazku publikace *Politické strany – Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861–2004*. Tuto výtku ale neadresuji

¹ Kontakt: Institut pro srovnávací politologický výzkum, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: sedo@fss.muni.cz.

žádnému z autorů kapitol o České republice konkrétně, neboť u žádného nelze tvrdit, že právě on je použit musel, většina je ale použit mohla.

Druhá z obecných kritických připomínek se týká zařazení Závěru na s. 151-153. Tato pasáž je zjevně závěrem celé publikace, nikoliv jen závěrem poslední kapitoly, jak by se jevilo ze způsobu zařazení subkapitoly.

Pokud přejdeme k jednotlivým kapitolám, autorem první je Erazim Kohák. Kohák se soustředí na ujasnění pojmů, především ve smyslu (filosofického) odlišení cílů sociální demokracie od ostatních, ať již levicových, nebo pravicových ideologií. Kohákovy angažované podání je srozumitelné, byť možná až příliš optimistické vůči sociální demokracii. Jeho závěry by tak mohly posloužit jako podklad k filosoficky zajímavé diskusi.²

Tomáš Profant sleduje vývoj ČSSD od listopadu 1989 do chvíle, kdy se stala druhou z dvojice nejsilnějších stran. Jeho podání nabízí jeden z možných pohledů na problémy ČSSD a její hledání se na politické scéně. Vývoji ČSSD ve stranickém systému ČR se věnuje rovněž Miroslav Novák. Z textů zaměřených na ČR je jeho kapitola nejbližší klasickému politologickému výzkumu systémů politických stran a role určité strany či určitých stran v něm. Novák ve svém textu shrnuje svůj pohled na problematiku, především odmítnutí reformy KSČM při zachování relevance strany, a také důraz, který klade na volební reformu jako prostředek, který by mohl vyřešit problémy spojené s českým stranickým systémem. V této souvislosti ale dosti přesně poukazuje na problematičnost prosazení takového kroku, kdy posílení velkých stran na úkor malých a posílení tendence k vytváření předvolebních koalic (ať už by volební reforma směřovala jen k jednomu z těchto cílů, nebo by nutila strany k obojímu) je pro některého z klíčových aktérů v momentální situaci potenciálně nevýhodnou.

Pavlaína Hirtlová a Vladimír Srb stručně shrnují rozpad Československa a postoj levice (české i slovenské) ke způsobu provedení a legitimitě tohoto kroku. Dokud se jedná o popis jednotlivých kroků, které vedly ke sporům mezi českou a slovenskou politickou reprezentací, je text bezproblémový, později ale poněkud postrádá systematičnost. V případě hlasování o rozpadu státu i předcházejícím Zemanově pokusu o vytvoření konfederativního útvaru (Česko-Slovenské unie) mohlo být jasněji zmíněno, jaké byly přesné počty poslanců hlasujících v rozporu s většinovou linií jejich strany. Podobně podkapitola věnovaná postoji levicových elit k rozpadu

² Například nezpochybnuji, že život lidí ve vzájemné úctě a dobré vůli by byl pro společnost (od nejmenších jednotek po celé lidstvo) nepochybně příjemným, neumím si ale představit, jak v autorem naznačených mantinelech řešit situaci, kdy některá jednotka (od jednotlivce v soužití mezilidském po stát v rovině globální) tento způsob jednání k ostatním odmítne.

státu je shrnutím názorů několika předních politiků, kterému chybí jasnější vymezení, kdo všechno bude vybrán jako reprezentant levicové elity.

Jan Bureš se věnuje porovnání elektorátů KSČM a ČSSD primárně z hlediska vzájemných postojů. Místo častěji sledovaných proměnných (vliv sociálního statusu, volební geografie atd.) autor sleduje vnímání KSČM (potažmo ČSSD) jejími vlastními i ostatními voliči a otázku, jak by se voliči obou stran dívali na spolupráci obou subjektů. Tím umožňuje zamyslet se nad podobností a rozdíly obou elektorátů v dalších a pro výzkum stranického systému velmi užitečných dimenzích. Určitě by ale bylo zajímavé, kdyby se v budoucnu dalo operovat s opakovanými výzkumy se stejnými otázkami, aby bylo možné sledovat, zda se časem postoje obou voličských bank sblížují, nebo ne.

Kapitola věnovaná mládežnickým organizacím blízkým KSČM a ČSSD, napsaná Petrem Vyhnálkem, je představuje *de facto* odděleně. Autor se až na jednu poznámku nepokouší o komparaci. Soustředí se zejména na programovou stránku, nepomíjí ale ani organizační strukturu a způsob spolupráce s politickými stranami. V případě organizací mladých komunistů rovněž řeší reakci na rozpuštění Komunistického svazu mládeže (KSM). V tomto případě je škoda, že autor při konstatování osobních sporů mezi Svazem mladých komunistů Československa (SMK) a nadále aktivním KSM předkládá jako jediný důkaz webové prezentace obou organizací. Přesvědčivěji by působilo např. zjištění, zda se vedení obou organizací překrývá, nebo je kompletně jiné (samozřejmě je-li vůbec tato informace vůbec dostupná), případně jestli obě organizace ve svých aktivitách úzce spolupracují, nebo působí spíše autonomně. Rozpor ve webových prezentacích totiž stále může být vysvětlen snahou obou organizací zamezit tomu, aby SMK byl postižen stejným způsobem, jako se stalo v případě KSM. Také z hlediska napojení všech sledovaných organizací na jim blízké politické strany se dalo udělat více než jen zmínit případ jedné kandidatury v krajských volbách a jméno jednoho politika, který byl členem Mladých sociálních demokratů. Užitečnější než jen shrnutí programů by určitě byl např. výzkum, který by systematicky sledoval mladší generaci politiků KSČM a ČSSD a jejich případné angažmá v mládežnických organizacích. Text také trpí v některých pasážích problémem, s nímž se lze setkat při představování (politického) programu. Ne vždy je jasně odlišeno, co je autorův názor, co je objektivní tvrzení související či obsažené v programu sledované organizace a kdy se jedná pouze o přímou či nepřímou citaci z programového dokumentu. Uznávám, že není snadné vždy tyto polohy v textu odlišit a že opakování neutrálních obrátů (strana usiluje, deklaruje, tvrdí...) může příliš tříštit tok textu, přesto ale mělo být v kapitole postupováno v tomto směru opatrněji. Nejviditelnější chybou je pak věta na s. 78 („U zahraničních firem se stavíme za podmínku

reinvestování...“), která je bezesporu přímou citací z programového dokumentu kvůli použití první osoby v plurálu, aniž by ale byla jako přímá citace vyznačena.

Šestá kapitola, jejímž autorem je Petr Just, a sedmá kapitola napsaná Vierou Žuborovou shrnují vývoj slovenské levice. Tematicky se částečně překrývají, přičemž Just se soustředí na období do nástupu Smeru ve volbách v roce 2002 a především na pozici levicových stran v rámci celého stranického systému, Žuborová pokračuje i popisem následujícího období a více se věnuje vnitrostranickému dění v hlavních levicových stranách. Je škoda, že se některý z autorů více nevěnoval otázce zobrazení slovenských stran na škále levice – pravice, které Just korektně, ale stručně označuje jako potlačené do pozadí v souvislosti s ideologickou heterogenitou koalice v letech 1994–1998, kdy vládu tvořilo (centristické) Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS), (krajně levicové) Sdružení dělníků Slovenska (ZRS) a (krajně pravicová) Slovenská národní strana (SNS). Pokud by bylo uplatněno například schéma, jež použili Hloušek a Kopeček,³ nejeví se vzniklá koalice až tak neobvyklou. SNS je ve schématu v ekonomické dimenzi i ve štěpení stát – církve velmi blízko HZDS a obě strany jsou pak krajní levici (ve schématu reprezentované KSS)⁴ blíže než slovenská občanská pravice. Navíc situaci nezmění ani nahrazení některého ze dvou použitých štěpení jiným z těch, která byla po nějakou dobu na Slovensku relevantní. Použití Hlouškova a Kopečkova či podobného schématu by pak velmi snadno vysvětlilo, proč Just na s. 104 operuje s problémem ideologické heterogenity, jež by se dala očekávat především od krajních pólů, aby později zmiňoval jen dva druhy vnitřních konfliktů koalice: (1.) spory mezi ZRS a zbytkem vlády (vzhledem k levicovějším postojům ZRS) a (2.) spory mezi dvěma menšími partnery a HZDS (kvůli jasné dominanci HZDS v rámci spojení).

Poslední kapitola knihy, jejímž autorem je Pavel Hynčica, podává informaci o pozici strany Smer ve slovenském stranickém systému. Zejména se soustředí na její vymezení se v rámci struktury slovenských cleavages, kdy je strana identifikována jako subjekt, který dokáže vystupovat přitažlivě pro širokou škálu voličů. Informace jsou v případě této kapitoly podány přehledně a nevzbuzují pochybnosti.

Celkově tedy publikace *Levice v České republice a na Slovensku 1989–2009* přináší soubor různě kvalitních a systematických textů na související téma. Bezesporu je zajímavým náhledem do sledované problematiky. Slibovaný podklad pro komparaci vývoje levice v obou zemích ale

³ Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír (2004): *Konfliktní demokracie*, Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

⁴ Troufám si tvrdit, že pozice ZRS je v daném schématu, které ale popisuje až situaci v době marginalizace strany, buď velmi blízka KSS, nebo pohybující se někde mezi KSS a Smerem.

poskytuje jen částečně, neboť při heterogenitě témat i autorů zůstávají některá pole levicové politiky at' již v českých zemích, nebo na Slovensku nepokrytá a některé texty o jedné zemi nemají svůj protějšek v textech, které by se věnovaly stejné či podobné problematice u druhé země.